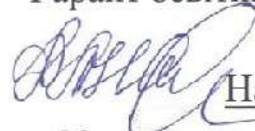

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Кафедра Права (№ 702)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Наталія ФЕДОСЕНКО

«29» серпня 2024 р.

СИЛАБУС
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
КРИМІНОЛОГІЯ

Галузь знань: 08 ПРАВО

Спеціальність: 081 ПРАВО

Освітньо-професійна програма: ПРАВО

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Форма навчання: денна та заочна

Силабус введено в дію з 01.09.2024 року

Розробник:

Доцент кафедри права, кандидат юридичних наук,
Доцент Михайло ФІАЛКА

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри
права гуманітарно-правового факультету:
Протокол № 1 від 29. 08.2024 року

Завідувач кафедри права,
доктор юридичних наук, професор

(підпис)

Віталій ПАВЛИКІВСЬКИЙ

1. Загальна інформація про викладача

Фіалка Михайло Ігорович

кандидат юридичних наук, доцент.

E-mail: m.fialka@khai.edu

Сферу наукових інтересів становлять теоретичні та прикладні проблеми кримінального права та кримінології; питання кримінально-правового захисту документообігу; проблематика кримінологічної характеристики злочинності, детермінації злочинності, особистості злочинця у сфері обігу документів та протидія їй.

Викладає дисципліни: «Міжнародне кримінальне право», «Кримінальні правопорушення на об'єктах критичної інфраструктури та повітряного транспорту», «Концептуальні проблеми кримінології», «Правові засади запобігання та протидії корупції», «Основи права», «Права, свободи і обов'язки людини та громадянина», «Юридична конфліктологія» та «Захист персональних даних».

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна 6

Обсяг дисципліни: 3,5 кредитів ЄКТС/105 годин, у тому числі:
аудиторних – 56 год., самостійної роботи здобувачів – 49 год.

Форма здобуття освіти – *денна, заочна*

Дисципліна *обов'язкова*

Види навчальної діяльності – *лекції, семінарські та практичні заняття*

Види контролю – *модульний контроль, іспит*

Мова викладання – *українська*

Пререквізити: Юридична деонтологія; Теорія держави і права; Адміністративне судочинство; Кримінальне право; Криміналістика; актуальні питання.

Кореквізити: Міжнародне право; Кримінальні правопорушення на об'єктах критичної інфраструктури та повітряного транспорту; практика.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: формування умінь з виважених, наукових позицій давати належну оцінку складним явищам та процесам державно-правової дійсності, розкривати їх сутність, розуміти їх соціальне призначення, місце і роль у політичній та правовій системах суспільства, плідно сприяти розв'язанню різноманітних проблем державного і правового будівництва, формування у студентів професійної правової культури, орієнтованої на загальнолюдські ідеали і цінності; формування фахово підготовлених високо освічених спеціалістів-юристів, спроможних здійснювати на належному рівні юридичне забезпечення у різних галузях та сферах суспільного життя; здобуття навичок самостійного комплексного аналізу криміногенної ситуації, організації досліджень рівня злочинності (у т.ч. латентної); формування теоретично і емпірично обґрунтованих уявлень про специфіку розробки та впровадження

заходів превенції злочинів на загально-соціальному та спеціально-кримінологічному рівнях; формування у студентів науково обґрунтованих уявлень про сучасний стан злочинності в Україні та світі, про її тенденції та фактори, що впливають на її структуру та динаміку, особу злочинця та його характерні риси, а також про систему заходів боротьби зі злочинністю і окремими її видами.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є кримінальна протиправність як соціально-правовий феномен, особа правопорушника, детермінанти кримінальних правопорушень, заходи запобігання кримінальним правопорушенням та кримінологічний аналіз окремих видів правопорушень.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Кримінологія» є: формування у студентів науково обґрунтованих уявлень про сучасний стан злочинності в Україні та світі, про її тенденції та фактори, що впливають на її структуру та динаміку, особу правопорушника та його характерні риси, а також про систему заходів протидії кримінальним правопорушенням і окремими їх видами; вмінням самостійного комплексного аналізу кількісно-якісних показників злочинності, організації та впровадження заходів протидії кримінальним правопорушенням у територіальному масштабі

Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Фахові компетентності (ФК)

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, до прав та свобод людини, розуміння їх правової природи.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та юридичні факти, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання:

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

4. Зміст навчальної дисципліни МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1.

Загальна частина

Тема 1. Поняття кримінології. Кримінологія як наука і навчальна дисципліна. Предмет кримінології. Загальна характеристика його складових. Місце кримінології в системі наук. Система кримінології. Завдання кримінології. Методологія та методика кримінології.

Тема 2. Поняття кримінальної протиправності, її ознаки та види. Вимірювання кримінальної протиправності: кількісні і якісні показники (характеристики). Їх значення для вивчення злочинності. Детермінація кримінальної протиправності. Поняття латентної злочинності. Фактори, що обумовлюють латентну протиправність. Методи дослідження латентної протиправності. Стан та тенденції кримінальної протиправності в Україні на сучасному етапі.

Тема 3. Кримінологічна характеристика особи правопорушника. Фонові явища, які детермінують протиправну поведінку. Класифікація правопорушників. Індивідуальна злочинна поведінка. Детермінанти та механізм індивідуальної кримінальної поведінки. Співвідношення соціального та біологічного в особі правопорушника. Причини та умови окремого (одиночного) кримінального правопорушення. Поняття кримінологічної віктимології. Особа потерпілого. Класифікація жертв правопорушення.

Поняття фонових явищ в кримінології. Види фонових явищ. Вплив алкоголізму, наркоманії, табакокуріння, проституції, відхилень сексуальної поведінки, безробіття, жебрацтва, бродяжництва, неправдивої пропаганди ЗМІ та інших сучасних негативних явищ на злочинність.

Тема 4. Попередження кримінальних правопорушень. Характеристика її складових. Класифікація заходів попередження кримінальних правопорушень. Поняття, види та значення кримінологічного прогнозування. Методи прогнозування: екстраполявання (екстраполяція), експертна оцінка, моделювання. Поняття та види кримінологічного планування боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Модуль 2.

Змістовий модуль 2.

Особлива частина

Тема 1. Кримінологічна характеристика насильницьких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти свободи, честі та гідності особи. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Тема 2. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти власності. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері довкілля та екології.

Тема 3. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти суспільного порядку та моральності. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти суспільної безпеки. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних з наркоманією.

Тема 4. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинюваних в місцях позбавлення волі.

Тема 5. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності. Кримінологічна характеристика організованої злочинності. Кримінологічна характеристика професійної злочинності.

Тема 6. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинених жінками та дітьми. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинених жінками. Види правопорушень. Попереджувальні заходи. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми.

Модульний контроль.

5. Індивідуальні завдання

Навчальним планом не передбачено

6. Методи навчання

Лекції, семінарські заняття, практична робота

7. Методи контролю

Модульний контроль, іспит

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	5	0...5
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...4	4	0...16
Модульний контроль	0...10	1	0...10
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	11	0...11
Виконання і захист лабораторних (практичних) робіт	0...4	8	0...32
Модульний контроль	0...26	1	0...26
Усього за семестр			0...100

Білет для іспиту складається з 2 теоретичних питань, і 1 практичного завдання (30 б + 30 б + 40 б) = 100 балів...

Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» студенту можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані у загальній оцінці за семестр. Бали зокрема можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);
- участь у другому турі Всеукраїнської олімпіади відповідного напрямку (20 балів);
- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);
- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);
- проходження он-лайн курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);
- участь та отриманні рейтингового місця у тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);
- розробка та створення дидактичного матеріалу за тематикою предмету навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження - дидактичний матеріал);
- проведення правоосвітнього заходу із учнями шкіл та інших навчальних закладів за тематикою навчальної дисципліни (20 балів);

- написання реферату /презентації, доповіді (5 балів) з обов'язковою перевіркою на антиплагіат через систему Unicheck (оригінальність тексту не менше 80 %);

- участь у не менше заходах, що проводяться студентськими професійними об'єднаннями за спеціальністю (5-15 балів);

- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Семестровий контроль (іспит/залік) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту/заліку. Під час складання семестрового іспиту/заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту складається з двох теоретичних питань (60 балів) і одного практичного (40 балів)

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

9. Політика навчального курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Студенти, які за певних обставин не можуть відвідувати практичні заняття регулярно, мусять впродовж тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущенні завдання мають бути відпрацьовані на найближчій консультації впродовж тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Студенти, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70% невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності студентами під час вивчення навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни студенти мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених «Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu->

dobrochesnist.pdf). Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються «Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu.ua/university/normativna-baza/ustanovchi-dokumenti/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

10. Методичне забезпечення

1. Опорний конспект лекцій.
2. Навчально-методичне забезпечення дисципліни (НМКД); <https://mentor.khai.edu/course/>

11. Рекомендована література

Законодавство:

1. Конституція України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141. (Розділи 1, 2). З наступними змінами і доповненнями.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст.31. З наступними змінами і доповненнями.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Голос України*. 2012. № 90-91. З наступними змінами і доповненнями.
4. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №49. Ст.3186. З наступними змінами і доповненнями.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 17, ст.71

Базова:

5. Кримінологія : навчальний посібник-практикум (для здобувачів вищої освіти, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти (081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність») / С.А. Шалгунова, А.М. Орлеан,

О.С. Скок, Т.В. Шевченко, Ю.М. Крамаренко, Г.В. Барабаш, Ю.В. Волошина, І.В. Шило / За заг. ред. к.ю.н., доц. С.А. Шалгунової / Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 332 с

6. Кримінологія. Академічний курс/за заг. ред. О. М. Литвинова. Кол. авторів. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

7. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. / редкол.: В. В. Сокурено (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін.; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : Факт, 2021. 853 с.

8. Кримінологія: питання та відповіді/за заг. ред. О.М. Литвинова. Кол. авторів: Авдєєв О.О., Васильєв А.А. та ін. Х.: Золота миля, 2015. 324 с.

9. Кримінологічний довідник: довідкове видання/за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка НАПрН України Бандурки О. М.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Джужі О. М. і д-ра юрид. наук, професора Литвинова О. М. Харків: Золота миля, 2013. 412 с

Допоміжна:

1. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10.

2. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 308 с.

3. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.

4. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): моногр. Харків: ФО-П Макаренко, 2014. 286 с.

5. Бугаєць А. В. Корислива насильницька злочинність на залізничному транспорті України: моногр. Харків: Право, 2017. 244 с.

6. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне прогнозування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні/за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2012. 286 с.

7. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: моногр. Харків: *Золота миля*, 2013. 214 с.

8. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 288 с.

9. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: моногр. Харків: Золота миля, 2013. 216 с.

10. Шкуро В. В. Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія: моногр./за наук. ред. Ю. В. Орлова; Кримінологічна асоціація України. Харків : *Панов*, 2017. 228 с.

11. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : моногр. Київ : НікаНова, 2015. 314 с.

Перелигіна Р.В. Протидія жіночому сімейному насильству: компаративістський аналіз // Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 жовт. 2016 р.) / орг. конф.: О.М. Толочко. С. 444-446.

12. Правові та організаційно-тактичні основи попередження і розкриття злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових речовин чи

бойових припасів: монографія / Антонов К.В., Діденко С.В., Філіпенко Н.Є. Херсон : Вид. Чуєв С.М., 2007. 188 с.

13. Правові та організаційно-тактичні основи профілактики пенітенціарної злочинності: навч. посібник // Кол. авторів: Н.Є.Філіпенко, Шендрик В.В., Марков С.В. // ХНУВС. - К.: УВПД ГШ МВС України, 2010. 116 с.

14. Стрільців О. М. Запобігання наркозлочинності: досвід Нідерландів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ 2016. № 4 (101). С. 215-225.

15. Спіцина Г. О., Філіпенко Н. Є., Акулова А. О. Віктимологічний аспект попередження майнових злочинів на транспорті. Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 143-145.

16. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України : монографія / Р. С. Орловський. Харків : Право, 2019. 624 с.

17. Філіпенко Н. Є. Кримінологічна діяльність судово-експертних установ України : монографія. Харків : *Коллегіум*, 2020. 392 с.

18. Філіпенко Н. Є. Поняття, сутність та значення експертної превенції. Наукове видання Вісник кримінологічної асоціації України : Збірник наукових праць. № 1(24). 2021. С. 175-187.

19. Nataliia Filipenko, Hanna Spitsyna, Ihor Shynkarenko, Vitalii Tsymbalistyi. Implementation of Preventive Activity; Foreign Experience in Criminological Work of Forensic Science Institutions *Socrates: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls* = Rīga Stradiņš University Faculty of Law Electronic Scientific Journal of Law. Rīga: RSU, 2021, Nr. 1 (19). P. 32-39.

20. Vladislav Fedorenko & Natalia Filipenko & Inesa Shumilo & Volodymyr Nesterovych & Svitlana Nischymna, 2021 Entrepreneurial activity of the IT sector in the conditions of the COVID-19 pandemic and in the post-quarantine period. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, VsI Entrepreneurship and Sustainability Center, vol. 8(4), pages 697-712, June. Handle: RePEc:ssi:jouesi:v:8:y:2021:i:4:p:697-712 DOI: 10.9770/jesi.2021.8.4(43)

21. Dzhuzha, O. M., Vasylevych, V. V., Telefanko, B. M., & Filipenko, N. E. 2021 The Criminological Principles of Crime Prevention in the Field of Physical Culture and Sports of Ukraine. *DIXI*, 23(2), 1-25. <https://revistas.ucc.edu.co/index.php/di/article/view/3980/3174> (Wed of Science).

22. Nechyporuk, M., Pavlikov, V., Ivanović, A., Filipenko, N. (2021) Forensic Science Possibilities Within The Framework Of Criminal Proceedings While Aviation Accidents (Review Article). *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 1(3). 56-66. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.3.2021.05>.

23.

24. Шинкаренко І.Р., Спіціна Г.О. Безпека об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту: теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх*. 2020. №2. С. 253-262. включено до міжнародної науково метричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща, Варшава), «Перелік Б МОН України» DOI: DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-253-262

Інформаційні ресурси з дисципліни «Кримінологія»

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
 2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
 3. Верховний Суд. URL : <http://www.scourt.gov.ua/>.
 4. Академія правових наук України www.aprnu.kharkiv.org Законопроекти України (сайт ВРУ) www.zakon.gov.ua
 5. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
 6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <http://sc.gov.ua/>.
 7. Газета "Урядовий кур'єр" www.ukcc.com.ua
 8. Газета "Юридична практика" www.practix.com
 9. Міністерство внутрішніх справ України. URL : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
 10. Міністерства Юстиції України www.gdo.kiev.ua
 11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
 12. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
 13. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://korolenko.kharkov.com/>.
 14. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка www.lawschool.lviv.ua
 15. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій www.ariu.berdyansk.net
 16. Юридичний факультет Київського національного економічного університету www.uf-kneu.kiev.ua
 17. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ www.naiu.kiev.ua
 18. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна www.osvita.org.ua
 19. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського www.nbuv.gov.ua
 20. Національна Парламентська бібліотека України www.nplu.kiev.ua
 21. Бібліотека ім. Лесі Українки www.lucl.lucl.kiev.ua
 22. Бібліотека Верховної Ради України www.rada.kiev.ua/library.
- Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка www.korolenko.kharkov.com